

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Είναι η δεύτερη φορά που η Σύγχρονη Εποχή εκδίδει βιβλίο του Β. Α. Βαζιούλιν, αφού στο παρελθόν έχει εκδώσει το έργο *Η διαλεκτική του ιστορικού προτσές και η μεθοδολογία της έρευνάς του* (1988). Ο Βίκτορ Αλεξέγιεβιτς Βαζιούλιν (1932-2012) υπήρξε ένας πολύ σημαντικός Σοβιετικός φιλόσοφος, εκ των κορυφαίων του 20ού αιώνα, σε μια χώρα που ανέδειξε εξαιρετική και πρωτότυπη φιλοσοφική σκέψη, η οποία, σε μεγάλο βαθμό και παρά τις σποραδικές εκδόσεις κατά καιρούς, είναι πολύ λίγο γνωστή στην Ελλάδα (και το κυριότερο: Πολύ λίγο αξιοποιημένη, ως γνώση, μέθοδος και πηγή θεωρητικής έμπνευσης ακόμη και από τους ίδιους τους μαρξιστές και κομμουνιστές). Κύριοι λόγοι γι' αυτήν τη σχετικά μικρή γνώση και αξιοποίηση της πρωτότυπης σοβιετικής φιλοσοφίας και επιστήμης γενικότερα είναι, αφενός, οπωσδήποτε (αντικειμενικά) η κυριαρχία της αστικής ιδεολογίας στην πνευματική παραγωγή της καπιταλιστικής Ελλάδας και, αφετέρου, η ιστορία του ίδιου του ελληνικού κομμουνιστικού κινήματος μετά από τον εμφύλιο πόλεμο: Από τις συνθήκες της βαθιάς παρανομίας μέχρι το 1974, σε μια σημαντική ανάπτυξη στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 και στη δεκαετία του 1980, στα τέλη ωστόσο της οποίας επήλθαν οι γνωστές ανατροπές στις σοσιαλιστικές χώρες και η συνακόλουθη κρίση του διεθνούς εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Πραγματικά, ένα σχετικά σύντομο ιστορικό διάστημα και κάτω από πολύ αντίξο-

ες συνθήκες. Η συστηματική θεωρητική εργασία ως αναγκαίο συστατικό της δράσης του ίδιου του κινήματος, η αφομοίωση των ανώτερων θεωρητικών επιτευγμάτων, ιδιαίτερα σε τομείς όπως η φιλοσοφία, είναι ένα καθήκον αναγκαίο μεν, δύσκολο και πολύ απαιτητικό δε, έχει δεδομένες προϋποθέσεις. Ωστόσο, οι σημερινές ανάγκες της ιδεολογικής-πολιτικής διαπάλης απαιτούν, περισσότερο από ποτέ πριν και σε πείσμα των όποιων συνθηκών, την ταχύτερη δυνατή ανάπτυξη της αυτοτελούς συστηματικής μαρξιστικής έρευνας και μελετητικής εργασίας από το κόμμα της εργατικής τάξης.

Μετά από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η πνευματική ζωή και η επιστημονική και φιλοσοφική σκέψη στην ΕΣΣΔ γνώρισε μια πρωτοφανή ανάπτυξη, βασισμένη στο σοσιαλιστικό θεμέλιο που είχε κατακτηθεί. Εντούτοις, όσο η σοσιαλιστική οικοδόμηση προχωρούσε πέρα από τα πρώτα βασικά της στάδια και εμφανίστηκαν νέα σύνθετα προβλήματα και αντιθέσεις, οι λύσεις των οποίων θα καθόριζαν το μέλλον του σοσιαλισμού (και συνολικά της ανθρωπότητας) για το προσεχές ιστορικό διάστημα, η ανάγκη της περαιτέρω θεωρητικής ανάπτυξης έγινε ακόμη πιο αναγκαία και επιτακτική. Την περίοδο που ξεκινά και πρέπει να υλοποιηθεί το δύσκολο έργο της σοσιαλιστικής οικοδόμησης, η πρότερη γνώση της επαναστατικής θεωρίας που αφορά την πάλη ενάντια στον καπιταλισμό, προφανώς δεν είναι πλέον επαρκής. Πρόκειται πλέον για τη συνειδητή οικοδόμηση ενός καινούργιου κόσμου, κάτι που σημαίνει ότι ο ρόλος της θεωρητικής συνειδήσης, της φιλοσοφίας, της επιστήμης και το ειδικό της βάρος στην καθοδήγηση της πράξης ανεβαίνει στο μέγιστο βαθμό.

Η οργάνωση της πνευματικής ζωής γενικά και της ανάπτυξης της φιλοσοφίας και της επιστήμης στην ΕΣΣΔ είχε ως θεμέλιό της το μαρξισμό-λενινισμό, ως επιστημονική θεωρία και ως ιδεολογία. Εν όψει των νέων καθηκόντων που τίθονταν στη σοβιετική κοινωνία, και επιδιώκοντας την εμβάθυνση και την ανάπτυξη της μαρξιστικής θεωρίας, μια σειρά από σημαντικούς

Σοβιετικούς φιλοσόφους στις δεκαετίες του 1950 και 1960 (μεταξύ των οποίων οι Ρόζενταλ, Ορούντζιεφ, Ιλιένκοφ, Βαζιούλιν κ.ά.) στράφηκαν στην εμπεριστατωμένη και πρωτότυπη μελέτη *Του Κεφαλαίου* του Κ. Μαρξ, με σκοπό να αναδείξουν και να αναπτύξουν περαιτέρω τη λογική του, τη θεωρία και μέθοδο που εμπεριέχεται σε αυτό και απορρέει από αυτό. Η επιλογή προφανώς δεν είναι τυχαία. Το *Κεφάλαιο* είναι μέχρι και σήμερα το ανώτερο επιστημονικό έργο που υπήρξε ποτέ: Μελετά, «αποκαλύπτει» τους νόμους κίνησης, την ουσία του πιο αναπτυγμένου, ολοκληρωμένου αντικειμένου που έχει υπάρξει μέχρι σήμερα, δηλαδή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής (του ανώτερου, μέχρι στιγμής, ολοκληρωμένου αποτελέσματος ή βαθμίδας της ανώτερης μορφής κίνησης της ύλης που γνωρίζουμε, της κοινωνικής). Εκείνο που, κατά τον Μαρξ, κάνει σημαντική, και αναγκαία πρωτότυπη, μια μέθοδο ή θεωρία είναι το ίδιο το αντικείμενο για τη μελέτη / γνωστική προσπέλαση του οποίου αυτή δημιουργείται: «Δεν υπάρχει το αντικείμενο της λογικής, αλλά η λογική του αντικειμένου», υπογραμμίζει.

Οι πρωτοπόροι αυτοί Σοβιετικοί στοχαστές επιχείρησαν, λοιπόν, να αφομοιώσουν, να αναδείξουν, αλλά και να αναπτύξουν περαιτέρω το «λόγο», τη Λογική, δηλαδή τη διαλεκτική λογική που περιέχεται Στο *Κεφάλαιο* του Μαρξ (και την οποία «Λογική» ο ίδιος δεν πρόλαβε να γράψει ως ξεχωριστό έργο). Δεν είχαν στο μυαλό τους –κι αυτό πρέπει να το καταλάβει ο αναγνώστης– να γράψουν απλώς κάποια ξεχωριστή ακαδημαϊκή εργασία ή μια καλή «φιλοσοφική πρόζα», δε «φιλοσοφούσαν» γενικώς, κατά το κοινώς λεγόμενον. Αποσκοπούσαν στο να εξοπλίσουν τη σοσιαλιστική οικοδόμηση, το ιστορικό υποκείμενό της, την εργατική τάξη και το κόμμα της, με θεωρητικά όπλα. «Έκαναν φιλοσοφία» έχοντας στο μυαλό τους τον επιστημονικό κομμουνισμό. Ας θυμηθούμε: Επιστημονικός Κομμουνισμός είναι εκείνο το συστατικό στοιχείο του μαρξισμού-λενινισμού ή εκείνη η επιστήμη που μελετά τους

νόμους κίνησης του κομμουνισμού, της κομμουνιστικής κοινωνίας, από την περίοδο που αυτή αρχίζει να εμφανίζεται ως δυνατότητα («зарождение», προγέννηση ή προγεννητική-περιγεννητική περίοδος) όπου δεν υπάρχει καθυπόταξη, και στη συνέχεια τη φάση της εμφάνισής της, της διαμόρφωσής της, της ανάπτυξης και ωριμότητάς της. Και μόνο η ύπαρξη αυτού του στοιχείου ως συστατικού του μαρξισμού δείχνει τον τεράστιο ρόλο της συνείδησης, άρα και της θεωρητικής συνείδησης, της επιστήμης και της φιλοσοφίας, στη διαδικασία σοσιαλιστικής και κομμουνιστικής οικοδόμησης, σε αντίθεση με κάθε άλλη ιστορική περίοδο και εμπειρία του παρελθόντος. «Η επανάσταση αντλεί την ποιήσή της από το μέλλον», γράφει ο Μαρξ και αυτό πρέπει να το καταλαβαίνουμε ακριβώς όπως το γράφει, κυριολεκτικά. Άρα η επιστήμη, εκτός από περιγραφικό και ερμηνευτικό-εξηγητικό χαρακτήρα, έχει πλέον αναγκαία και χαρακτήρα πρόγνωσης. Και μιλάμε για μια επιστήμη που μπορεί να λειτουργήσει μόνο στο πλαίσιο και για το σκοπό του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος, δεν μπορεί να είναι τυπική και παραδοσιακά ακαδημαϊκή.

Ποια είναι η διαφορά μεταξύ αυτών των στοχαστών και του Μαρξ; Μα, η διαφορά της ιστορικής εποχής και των (θεωρητικών) καθηκόντων που αντικειμενικά έμπαιναν μπροστά τους. Η διαφορά μεταξύ των αντικειμένων έρευνάς τους. Ο Μαρξ έγραψε για τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής όταν ακριβώς αυτός είχε περάσει στην ώριμη φάση του, στην Αγγλία της εποχής του. Το αντικείμενο της έρευνάς του είχε καταρχήν ολοκληρωθεί καθαυτό και, όπως γράφει ο Χέγκελ, «η κουκουβάγια της Αθηνάς πετά πάντα το σούρουπο», εννοώντας ότι η σοφία, η γνώση εμφανίζεται πάντα στο τέλος της μέρας, όταν η διαδικασία διαμόρφωσης του αντικειμένου έχει ολοκληρωθεί—τότε μόνο προβάλλει η φιλοσοφία και βγάζει τα πορίσματά της για το αντικείμενο. Οι φιλόσοφοι-στοχαστές της περιόδου της σοσιαλιστικής οικοδόμησης, αντίθετα, είχαν μπροστά τους «χαρτογράφητα

νερά», επιδίωκαν να μελετήσουν ένα αντικείμενο, τον κομμουνισμό, που μόλις είχε εμφανιστεί, βρισκόταν στην κατώτερη φάση του, και με έντονο το βάρος του παλιού κόσμου πάνω του, απ' όπου είχε ξεπροβάλει. Η ανάγκη τολμηρής, πρωτότυπης, αλλά και στέρεης, συστηματικής και «κομματικής» (με τη λενινιστική έννοια της κομματικότητας, όσον αφορά τη φιλοσοφία) σκέψης στο σοσιαλισμό είναι ιδιαίτερα ζωτικής σημασίας και η έμπνευση γι' αυτή δεν μπορεί παρά να προέρχεται, αφενός, από τις ανάγκες, τα προβλήματα και τις αντιθέσεις της ίδιας της σοσιαλιστικής και κομμουνιστικής οικοδόμησης και, αφετέρου, από τα πιο προηγμένα επιτεύγματα της θεωρητικής ανάπτυξης της ανθρωπότητας –γιατί η θεωρητική συνείδηση, η επιστήμη έχει την ιδιαίτερη δική της ιστορία, διαδικασία αυτοτελούς ανάπτυξης και κεκτημένο. Ως ανώτατο τέτοιο επίτευγμα, λοιπόν, *Το Κεφάλαιο* αποτελούσε την πιο προωθημένη επιστημονική αφετηρία για τη συστηματική θεωρητική πρόγνωση-ιχνηλάτηση του μέλλοντος, από την άποψη της ανθρώπινης δραστηριότητας για την επίτευξή του. Από την άλλη πλευρά, ήταν σαφές ότι δεν αρκεί *Το Κεφάλαιο* από μόνο του, ως θεωρητική πηγή, για να οικοδομηθεί ο κομμουνισμός. Στα *Φιλοσοφικά Τετράδια*, ο Λένιν γράφει ότι στον καιρό του ακόμη (εκατό χρόνια πριν από σήμερα, δηλαδή) θα χρειάζονταν εβδομήντα Μαρξ για να αντιμετωπίσουν τα θεωρητικά ζητήματα που έμπαιναν μπρος στο κίνημα. Οι θεωρητικές ανάγκες ήταν ακόμη περισσότερες στην περίοδο οικοδόμησης του σοσιαλισμού και, φυσικά, είναι πολύ περισσότερες σήμερα, όταν εμείς οφείλουμε να αφομοιώσουμε όλη την ιστορία του κομμουνιστικού κινήματος και να την αναπτύξουμε περαιτέρω.

Σε αυτό το γενικό πλαίσιο μπορεί να κατανοηθεί η αξιολογή φιλοσοφική και επιστημονική παραγωγή στην ΕΣΣΔ κατά την περίοδο της σοσιαλιστικής οικοδόμησης: επρόκειτο για θεωρητική δουλειά που στόχευε στην πράξη, στον εξοπλισμό του κινήματος για την οικοδόμηση του κομμουνισμού. Δεν επρόκειτο

πια για αντικαπιταλισμό, για αντεστραμμένη εικόνα της ταξικής κοινωνίας. Είχε, αναγκαστικά, θετικό πρόταγμα, αποσκοπούσε σε οικοδόμηση, σε «χτίσιμο» του καινούργιου κόσμου. Εντός αυτού του πλαισίου πρέπει να κατανοούνται και οι διαφορές, οι αντιθέσεις, η σοβαρή φιλοσοφική και επιστημονική (αλλά και η πολιτική) διαπάλη που διεξαγόταν στην ΕΣΣΔ. Ξεφεύγει απ' το στενό πλαίσιο της συγκεκριμένης εισαγωγής η διερεύνηση των αιτιών που η συγκεκριμένη θεωρητική παραγωγή δεν έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις αποφάσεις του ΚΚΣΕ. Σχετικά με το ζήτημα αυτό και τον καταμερισμό θεωρητικής και πολιτικής δουλειάς που υπήρχε στην ΕΣΣΔ, ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει στην έκδοση της Σύγχρονης Εποχής *Σοσιαλισμός, η απάντηση για τον 21ο αιώνα*.

Δυο λόγια για την εξέλιξη του ίδιου του Β. Α. Βαζιούλιν ως στοχαστή. Μόνο δυο λόγια, αφού εκτενέστερη αναφορά περιέχεται στο εισαγωγικό σημείωμα των μεταφραστών του έργου. Εμπνεόμενος από τις κομμουνιστικές ιδέες και υλοποιώντας συνειδητά μια επίκαιρη «κοινωνική παραγγελία» (ως αυτόβουλη εσωτερίκευση μιας σαφούς κοινωνικής ανάγκης), ο Βαζιούλιν σχεδίασε και υλοποίησε ένα ορισμένο ερευνητικό πρόγραμμα για όλη του τη ζωή, το λογικό νήμα του οποίου φαίνεται ξεκάθαρα από την παράθεση των τίτλων των μονογραφιών που δημοσίευσε. Όπως προαναφέρθηκε, ξεκίνησε, όπως και άλλοι σημαντικοί Σοβιετικοί φιλόσοφοι, από τη μελέτη της λογικής *Του Κεφαλαίου*. Το 1968 εκδίδεται, λοιπόν, *Η Λογική «Του Κεφαλαίου» του Κ. Μαρξ*. Εφτά χρόνια αργότερα, εκδίδεται *Το γίνεσθαι της μεθόδου επιστημονικής έρευνας του Κ. Μαρξ (λογική πτυχή)*, το παρόν βιβλίο δηλαδή. Το 1978 εκδίδεται το έργο του *Η διαλεκτική του ιστορικού προτσές και η μεθοδολογία της έρευνάς του*, ενώ το 1988 βγαίνει *Η Λογική της Ιστορίας. Ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας* (έχει εκδοθεί στα ελληνικά από τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα το 2004 και τις εκδόσεις ΚΨΜ, σε βελτιωμένη έκδοση, το 2013 –και στις δυο περιπτώσεις με

εισαγωγή, μετάφραση και σχόλια του Δ. Πατέλη), στην οποία προχωρά στην ολοκλήρωση της φιλοσοφικής του θεώρησης, αναδεικνύοντας την ανάγκη «διαλεκτικής άρσης-υπέρβασης» του μαρξισμού. Η «άρση-υπέρβαση του μαρξισμού» φυσικά δε νοείται ως απόρριψη ή απλό «ξεπέρασμα» του μαρξισμού, αλλά ως περαιτέρω ανάπτυξη του ως θεωρίας σύμφωνα με τις ίδιες τις αρχές του, με βάση τις οποίες ορίζεται σαν ένα ανοιχτό σύστημα γνώσης που αναπτύσσεται διαρκώς, σε αντίθεση με τα παλιά κλειστά φιλοσοφικά συστήματα της παραδοσιακής «φιλοσοφίας των φιλοσόφων». Πρόκειται δηλαδή για μια επιστημονική προσπάθεια δημιουργικής ανάπτυξης της επαναστατικής θεωρίας, που δεν έχει καμία σχέση με την αναθεώρηση και διαστρέβλωση βασικών αρχών του μαρξισμού-λενινισμού που συναντάμε στις περιβόητες «νέες αναγνώσεις» του Μαρξ. Στην εξέλιξη της κύριας εργογραφίας του Βαζιούλιν δηλαδή, παρατηρούμε μια πορεία, κατά κάποιο τρόπο, «ανάβασης από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο», από την αφηρητία στο έργο του Μαρξ, στην έρευνα της μεθόδου και τελικά στη διατύπωση της ολοκληρωμένης φιλοσοφικής θεωρητικής προβληματικής του, που αφορά πια την περαιτέρω σοσιαλιστική οικοδόμηση. Στη βάση αυτή, όλη η προκομμουνιστική ιστορία της ανθρωπότητας ορίζεται από αυτόν ως προϊστορία, ως διαδικασία εμφάνισης των προϋποθέσεων της καθαυτού κοινωνίας που είναι ο κομμουνισμός. Χρειάζεται, ίσως, να ειπωθεί και κάτι άλλο ακόμη: Ο συστηματικός τρόπος και χαρακτήρας έκθεσης της θεωρίας, η ιδιαιτερότητα της γραφής του Βαζιούλιν, δεν πρέπει να προσληφθεί με εγχειριδιακό τρόπο, σα φιλοσοφικό εγχειρίδιο δηλαδή, ούτε σαν προσπάθεια για μια πλήρη γνώση των πάντων, παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Η αντίληψη του περί οργανικού αναπτυσσόμενου όλου έχει συγκεκριμένη ευρετική θεωρητική και μεθοδολογική σημασία και δεν επιδιώκει να συστήσει, επαναλαμβάνουμε, κάποιου είδους «κλειστό θεωρητικό σύστημα». Ο θεωρητικός του λόγος αντικειμενικά

έχει μορφή συστηματικής και αποδεικτικής έκθεσης, αλλά δε συνιστά «συνταγή», ούτε επιδιώκει κάτι τέτοιο. Υπάρχουν νόμοι κίνησης, νομοτέλειες, αναγκαιότητα, νομοτελής πορεία, αλλά δεν υπάρχει προκαθορισμός, τελεολογία, εσχατολογία. Δεν είναι δεδομένο κάτι από τα πριν, προκαθορισμένο, όλα αυτά αφορούν νόμους που διέπουν την ανθρώπινη δράση, τελικά οι άνθρωποι οι ίδιοι είναι που φτιάχνουν την ιστορία τους.

Τέλος, δυο λόγια και για το ίδιο το παρόν βιβλίο. Σε αυτό, ο Β. Α. Βαζιούλιν, ακολουθώντας το σχεδιασμένο ερευνητικό του πρόγραμμα, ερευνά αυτό που ονομάζει «πρώτο στάδιο» της μεθόδου επιστημονικής έρευνας του Κ. Μαρξ, δηλαδή την περίοδο που η μέθοδός του μόλις αρχίζει να αποκτά τις προϋποθέσεις της, αρχίζει να εμφανίζεται, να πρωτοσηματίζεται. Ξεκινά από μια γυμνασιακή έκθεση του Μαρξ και από ένα γράμμα στον πατέρα του δυο χρόνια αργότερα, το 1837, και καταλήγει ως τα κείμενα του τελευταίου στη *Γερμανογαλλική Επετηρίδα* το 1843, οπότε αυτό το στάδιο του «γίγνεσθαι» της μεθόδου του Μαρξ ολοκληρώνεται. Και από μόνο του αυτό το εγχείρημα θα ήταν ιστορικο-φιλοσοφικά ενδιαφέρον, ωστόσο, ο Βαζιούλιν αναφέρει ρητά ότι εξετάζει αυτό το στάδιο της μεθόδου του Μαρξ «από τη σκοπιά των νομοτελειών αυτής της διαδικασίας, νομοτελειών κοινών για την αρχή της εμφάνισης της έρευνας κάθε αναπτυσσόμενου αντικειμένου» –γι' αυτό και το συμπλήρωμα «λογική πτυχή» στον τίτλο του έργου, αφού πρόκειται για μια συσχέτιση ιστορικού και λογικού στη διαμόρφωση της θεωρίας και της μεθόδου του Μαρξ. Δεν πρόκειται δηλαδή για μια «αυτόνομη» ή σχετικά αποσπασμένη ιστορικο-φιλοσοφική μελέτη, αλλά για ένα οργανικό μέρος του σχεδιαζόμενου ερευνητικού προγράμματός του για τη μαρξιστική μέθοδο και θεωρία και την προοπτική ανάπτυξής της στη σύγχρονη εποχή. Για τον Έλληνα αναγνώστη, θεωρούμε ότι το παρόν βιβλίο είναι χρήσιμο και ιστορικο-φιλοσοφικά, όσον αφορά κάποιες πολύ λεπτές προϋποθέσεις γένεσης του μαρξισμού, τη σχέση

ατομικού-κοινωνικού κ.ά. Η διαμόρφωση του στοχαστή Μαρξ, η θεωρητική εξέλιξή του, οι πτυχές και οι προϋποθέσεις της συνιστούν ένα σημαντικότατο κοινωνικό γεγονός και, από την άποψη των συγκεκριμένων νομοτελειών εμφάνισης της επιστημονικής μεθόδου του ως αναπτυσσόμενου αντικειμένου, αποτελούν σημαντικό θέμα θεωρητικής έρευνας.

Το βιβλίο του Β. Α. Βαζιούλιν είναι επιστημονικά πρωτότυπο, ενδιαφέρον και, κατά τη γνώμη μας, χρήσιμο για το θεωρητικό εξοπλισμό του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος στις σύγχρονες συνθήκες, γι' αυτό άλλωστε και εκδίδεται. Το διάβασμά του απαιτεί μια ορισμένη προσπάθεια, όπως κάθε βιβλίο που είναι πρωτότυπο· βασίζεται σε έρευνα και προσφέρει νέα γνώση, νέες όψεις της κοινωνικής πραγματικότητας και νόησης.

Η Σύγχρονη Εποχή έχει ήδη ξεκινήσει και συνεχίζει την προσπάθειά της να γνωρίσει το ελληνικό αναγνωστικό κοινό τη σκέψη των σημαντικών Σοβιετικών φιλοσόφων. Προηγήθηκε η έκδοση του Έβαλντ Βασίλιεβιτς Ιλιένκοφ *Η διαλεκτική του Λένιν και η μεταφυσική του θετικισμού*.

Η γνώση αυτής της θεωρητικής συζήτησης υπερβαίνει κατά πολύ την απόκτηση αναγκαίων γνώσεων σοβιετικής ιστορίας. Αφορά τα επαναστατικά πολιτικά καθήκοντα του παρόντος και του μέλλοντος. Αφορά την προσπάθεια να φωτιστούν βαθύτερα οι νομοτέλειες και τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει στο μέλλον η νέα προσπάθεια σοσιαλιστικής οικοδόμησης. Αφορά την παραπέρα ανάπτυξη της έρευνας για τις αιτίες των αντεπαναστατικών ανατροπών στον 20ό αιώνα.

Η μελέτη των θεωρητικών συζητήσεων καθώς και της ιστορικής πείρας της σοσιαλιστικής οικοδόμησης τον 20ό αιώνα προσφέρει ένα ευρύ γνωστικό αντικείμενο και ένα μεγάλο ερευνητικό πεδίο, που αποτελεί πολύτιμο όπλο στον αγώνα για την κοινωνική απελευθέρωση, το επαναστατικό άνοιγμα του δρόμου προς τον κομμουνισμό.

Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή